

NORLIND, ARNOLD

Kleanthes hymn / Med inledning och anmärkningar af Arnold Norlind

Lund : Gleerupska univ.-bokh.
1916

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

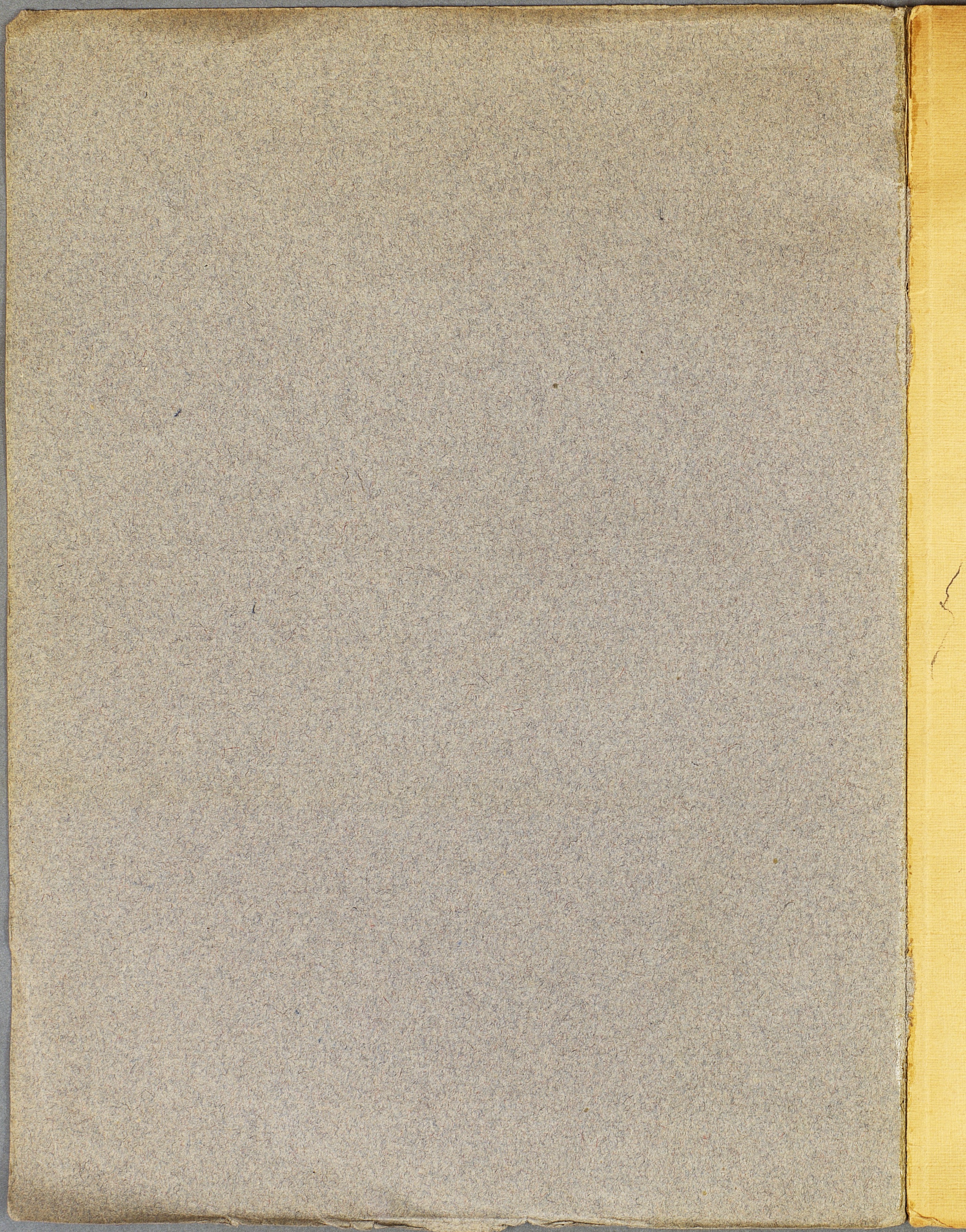
Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- <http://search.books2ebooks.eu/>

CLEANTHES, HYMN

Klass. förf
Grek. övers
(Br)

CLEANTHES

Klass för
Grek.
180

KLEANTHES' HYMN

MED INLEDNING OCH ANMÄRKNINGAR

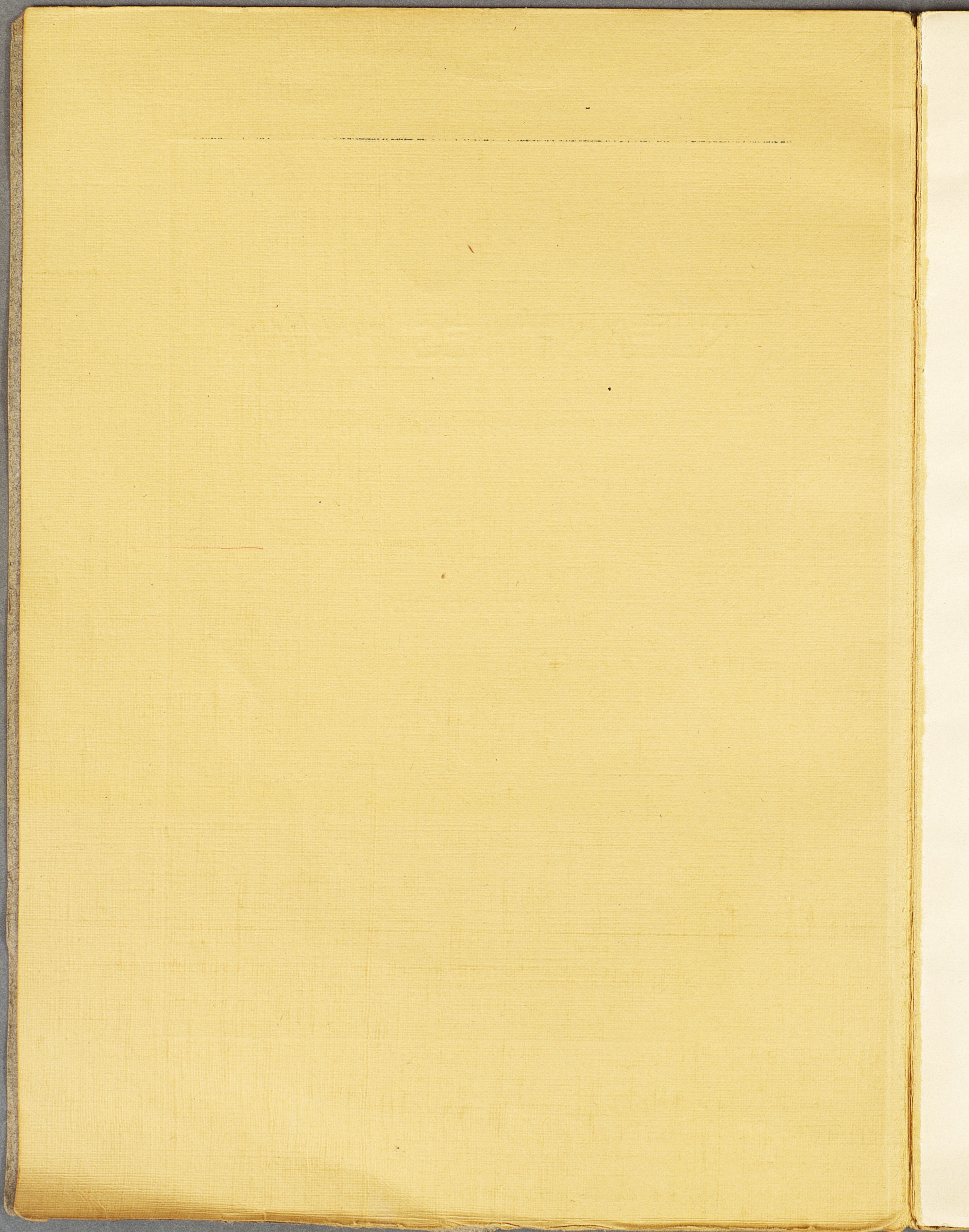
AV

ARNOLD NORLIND

LUND
GLEERUPSKA UNIVERSITETSBOKHÄNDELN

1916

KLEANTHES' HYMN

MED INLEDNING OCH ANMÄRKNINGAR

AV

ARNOLD NORLIND

LUND 1916
HÅKAN OHLSSONS BOKTRYCKERI

Tryckt i 175 numrerade exemplar

N:r

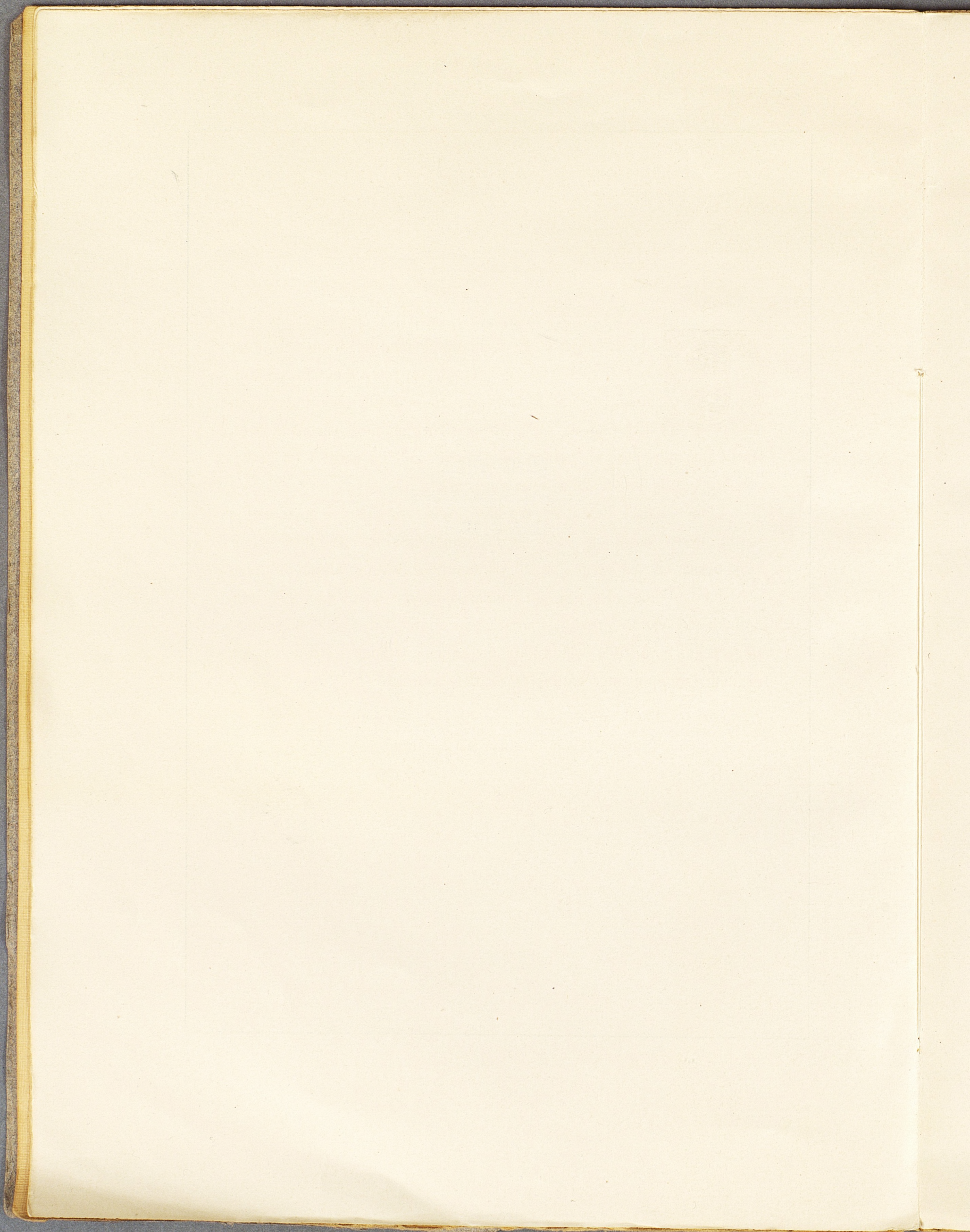

Till

Min Mor

den friska, obrutna, hängivna

1846 $\frac{17}{3}$ 1916

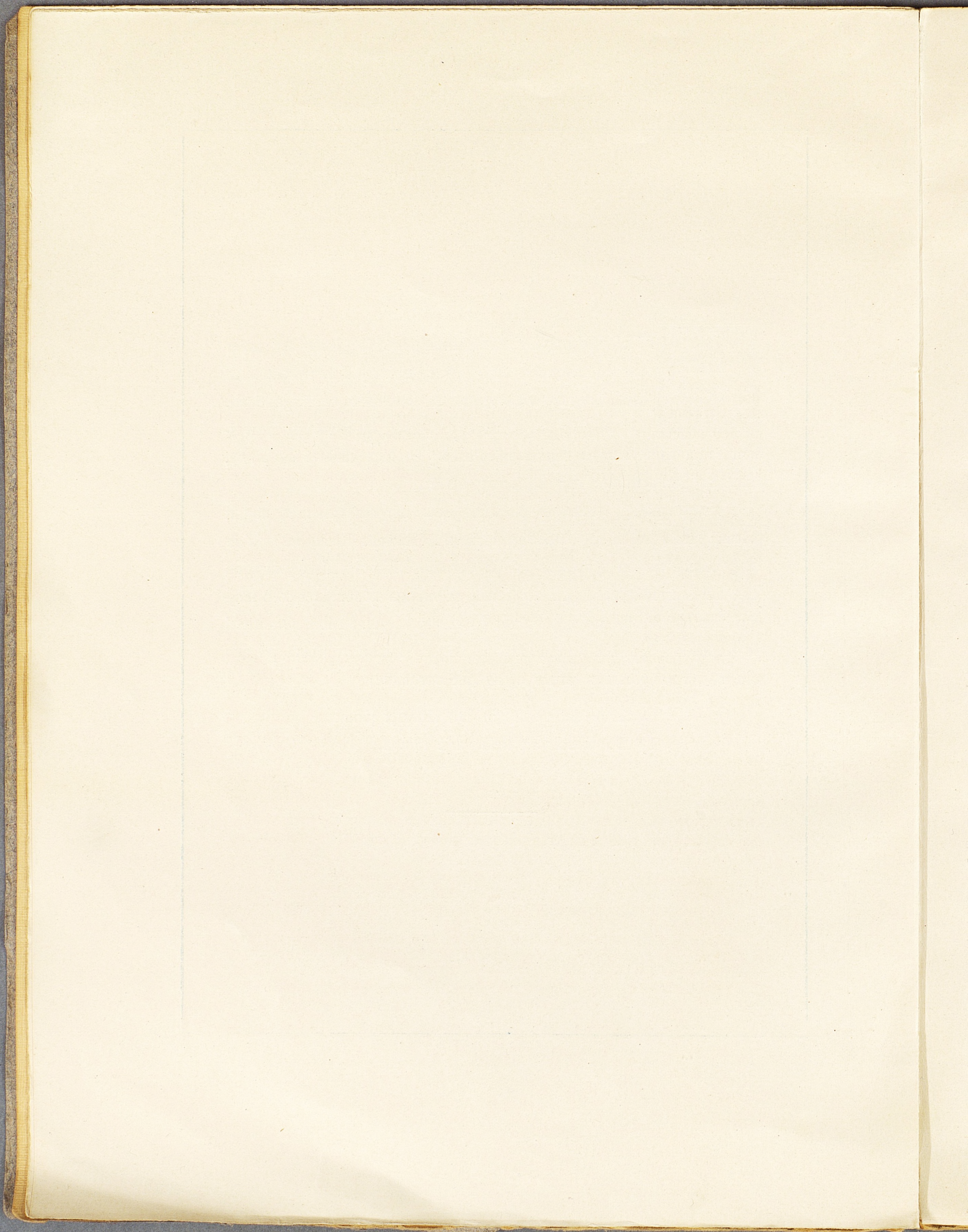

GFTERFÖLJANDE översättning med inledning och noter har en utstyrsel, som kunde ge intryck av att den kom med anspråk vida större än innehållet berättigade till. Låt mig då säga, att min mening blott var att få överlämna till min mor på hennes högtidsdag en liten skrift i ett ämne, där hon gärna kunde vilja höra mig berätta.

Finner häftet dessutom en liten krets, där det kan med någon värme läsas, så är jag innerligt tacksam. Liksom Kleanthes' tid är nog också vår en syntesens tid på det filosofiskt-moraliska området, och det kan nog vara gott att samla så många ljuspunkter som möjligt för att vandra frejdigt framåt i vår mörka tid. Med Kleanthes' fingerpekning på den »allomfattande Lagen» kunna vi trösta på den ordning, som omsider kardas ut av det oordnade:

Dock av det udda gör Du lätt det jämna,
Ty Du förstår att hela varje rämna.

Ett fragment av den vise Heraklit lyder: den dolda harmonien är bättre än den uppenbara.¹ Det blir klart vad han menar, om man jämför med andra fragment. Låt oss framför allt tänka på den bekanta satsen om kriget som alltings fader² och den djuptänkta jämförelsen med bågens och lyrans harmoni, där det isärgående samstämmer.³ Ur motsatsernas kamp uppstår en mäktigare enhet. Vår orosnatur bereder oss mycket bekymmer — »att kämpa mot sitt sinne är svårt; ty våra önskningar äro ett köpslående om själen».⁴ Men när denna natur, titanens natur, blivit böjd, då bibehåller den sin styrka, som likväl nu i stället för splittring och fördärv verkar lyftning. Det är motsatsernas harmoni, bågens och lyrans harmoni, som är vunnit. »Bågens namn är alltså liv, det verk den åstadkommer död.»⁵

En »uppenbar» harmoni är ofta inte annat än en täckmantel för trögheten, i varje fall är den obeprövad. Den »dolda» harmonien däremot kan visa sig i det rastlösaste liv, under framgång och under motigheter.

För en som kunnat uttala ord som dessa måste inte blott den intellektuella sidan av vårt väsen ha intagit en dominerande plats utan även den moraliska sidan, viljesidan. Dock föreställer man sig väl mest Heraklit som den dunkle *tänkaren*, grubblaren. Av vad man vet om hans levnad tycks det skymta fram, att vi ha att göra med en mäktig uppenbarelse — man vet inte, om man skall säga: en som samlat till en brännpunkt gångna

¹ ἁρμονίη ἀφανής φανερῆς κρείττων. DIELS Fragmente der Vorsokratiker 1912. Nr. 54.

² DIELS Nr. 53.

³ οὐ ξενιάσιν ὅπως διαφερόμενον ἑωυτῷ ὁμολογέει· παλίντροπος ἁρμονίη ὅκωσπερ τόξου καὶ λύρης. DIELS Nr. 51.

⁴ Eller: ty det är med själen som pris, som vi köpa oss våra önskningar. D. v. s. arten av våra begär faller utslaget, om vi skola föras framåt eller tillbaka i utvecklingen. θυμῷ μάχεσθαι χαλεπὸν ὅ τι γὰρ ἂν θέλη, ψυχῆς ὀνειται. DIELS Nr. 85.

⁵ Död åt det lägre. τῷ οὖν τόξῳ ὄνομα βίος, ἔργον δὲ θάνατος. DIELS Nr. 48.

tiders tankematerial — eller kanhända en man, som uppträdde som en stor nydanare, ur vars vishetsrön senare tider kunde hämta. Åtminstone ha de senare tiderna kommit och hämtat.

Mänskornas sinnen äro så olikartade. Några ha nästan kommit över kampen, åtminstone i dess grövre former, andra stå mitt i den, andra ha inte begynt den ännu och stå därför oförstående. För dem, som befinna sig mitt i kampen, kommer hela livsintensiteten att inriktas mot vinnandet av den viljestyrka, som är frigörelsen från titanens begär med bibehållande av titanens styrka. Under den grekiska forntiden var det de cyniska filosoferna, ofta så förkättrade, som voro dylika viljefilosofier. För dem blev just »den dolda harmonin» livets enda slutmål, deras väg att nå målet gav dem deras vedernamn, som ännu har en sådan dålig klang i våra öron. De levde med sitt asketiska ideal i de skönhetsvanda grekernas ögon ett »hundliv».

Med mera intellektuell förfining, med de vida horisonternas utsikt också på andra problem, togos deras idéer upp av stoikerna. Även för dem var »den dolda harmonin» eftersträvansvärd framför allt. Den nåddes genom kamp, genom ett kuvande av den lägre naturen, och vårt väsen kom då att genombävas av en dallrande styrka (*τόνος* av *τείνω*). Vi skulle väl i likhet med Heraklit ha använt ordet harmoni, men stoikernas eutonia, *εὐτονία*, är ett kanske ännu mera talande begrepp. Det förra ordet ger en att tänka på *ordning*, det senare inför dessutom något av vibrerande styrka, alltid redo att visa sig, men med den lugna ytan. Man kommer återigen att tänka på Heraklit med hans bild om bågen och lyran. Eutonian är bågens och lyrans harmoni: här är en makt, som är *kuvad* men ständigt redo att ge sig tillkänna vid skyttens eller konstnärens handgrepp (viljans pil och känslans toner). Här är alltså motstridande element, som *kuvats* till en enhet.

Vad som omedelbart, ofelbart följer, glimtvis först kanske, vid förvärvandet av eutonian är ett jubel över att kunna behärska något. De gensträviga elementen inom oss bli *redskap* för våra syften, lyran ger vackra toner från konstnärens hand, bågen bär pilen mot målet — »bågen vars namn är liv».

Men blicken vidgar sig. Ty är striden alltets fader och konung men lyrans harmoni och eutonian slutmålet, så är behärskandet och dess slutresultat också att ställa i samband med världen och alla dess motsatser.

Också hela världsförloppet är en kamp hän emot enheten. Det finnes en lag, som bestämmer för den enskilde och för världen. Det gäller, att få den förverkligad i ens liv -- ἔπεσθαι τῷ ζῶντι⁶ — det finns många sådana satsar, som säga detsamma. Och närmar man sig detta samverkande med naturen, når man den sanna mänskokärleken och rättrådigheten⁷, då brister jublet åter fram, ett de stora horisonternas jubel, och det tar sig gärna uttryck i hymner.

Kleanthes' hymn är ett uttryck för en sådan längtan efter *enhet*. En Gud som ledare av världen — och vi äro av hans släkte, samma Makt lever inom oss. Att vi icke mer förverkliga detta vårt gudomliga ursprung beror på »okunnighetens försoffning». Men då vi giva efter för den »allomfattande lagens» krav, skingras denna, och ur molnen, som slitas, når mot oss »eldens» härlighet — andens eld — och från vår sida brister jublet ut, upp mot höjden.

* * *

Kleanthes' hymn har väl fått sin förnämsta ryktbarhet genom de påfallande överensstämmelser den erbjuder med Paulus' tal på areopagen i Athén (Apg. 17: 22—31). Visserligen hänför sig citatet v. 28 — »ty vi äro ock hans släkte» — icke direkt till Kleanthes, men dennes hymn ger i alldeles likartade ord uttryck åt samma tanke.

På vissa orter samlas gärna tidsströmningarna till materiella uttryck, jag menar: andliga krafter forma sig till tidsmässiga verk, antingen det gäller tempel, bildverk, filosofiska system, samhällsorganisationer eller mera sådant. Ett kulturcentrum bildas sådant som Athén. Men de andliga krafterna äro så olikartade i egenskap och höjd, om uttrycket tillåtes. Aspirationerna äro olika artade och olika mäktiga — och de synliga resultaten bli därefter. I Athén hade generationer lämnat sitt bidrag: byggverk och stoder fyllde staden. Det var ett behov hos folket, jag tänker i detta fall mera på den oreflekterande mängden, ett behov, som möttes av de skapande individerna, som nedlade sina högre aspirationer i de former, som av gammalt förutsattes som nödvändiga. Gudabilderna voro av sten men ofta åtminstone genomströmmade av skönhetens ande.

⁶ Heraklit Fragm. 2 DIELS.

⁷ Eller kanske vi skulle säga filantropi och kristlighet, som det så ofta heter hos cyniker eller stoiker? — φιλανθρωπία και χρηστότης.

Men i en sådan stad som Athén kom också annat till synes av vad tiden strävade mot och födde. Rent det motsatta mot idolatrin också. Det kom män, som visade hän på något som fanns bakom de sköna formerna, en essens av skönhet existerade likafullt och äktare, änskönt den inte kunde gripas på samma vis som stodernas skönhet. Xenofanes kom med sitt lidelsefulla angrepp på mångguderiet och antropomorfismen; Sokrates visade på sin daimonion; Plato byggde sin idévärld; Antisthenes påstod t. o. m., att allt jagande efter de former, som skänkte njutning, måste upphöra, och i det upphörandet låg lyckan. Zeno förkunnade, att gudomen icke bor i några tempel, ty inget sådant kunde finnas tillräckligt värdigt.⁸ Skilda riktningar möttes, vågorna bräcktes mot varandra men lyfte varandra understundom.

De gamla formerna stå kvar, även när livet är på sökande efter nya. Athén i första årh. e. Kr. hade ännu sitt anseende kvar som kulturcentrum, men folket och andan visade ett djupt förfall. Delvis hade vad som sökte andlig expansion funnit sig hemma i andra kringliggande centra (Rhodos t. ex.); till Athén endast vallfärdade man. Man *kunde* vallfärda, ty formen var kvar.

Men de som sökte verkligheten bakom formen hade vuxit i betydelse sedan Kleanthes' dagar. På Athéns gator vandrade en viljans man och vredgades i sitt sinne, då han fann staden vara full av gudabilder. Guds makt kände han som något, som var oss nära, Guds enhet kände han leva kringom sig och inom sig, och vägen att nå till denna enhets Gud gick över dom, genom rening till frihet och tillförsikt. Den Guden var nära men svår att känna för dem, som förhindrades därifrån av orenhetens mörker. Endast dunkelt kunde en känsla väckas — mot den Okände.

En häftig känsla kan ha bemäktigat sig vandraren på agoran. Det var ju samma längtan efter en »okänd Gud», som han själv förnummit inom sig, han fann den här uttryckt i en altarinskrift. Giv att denna längtan bleve större och lyftade sig upp till en förståelse av vad de sökte. En *okänd* Gud, just det, det var ovetenheten, som låg som döljande slöja, och därur härledde sig sorglösheten. Oron också — ty alla athenare hade en inrotad vana att nyfiket lyssna till allt möjligt nytt.

Men i den bilden, som skymtade för den vise i det ögonblicket, kommo alla dessa oroliga mänskobarn att te sig som trevande blindas — och de

⁸ V. ARNIM Stoicorum veterum fragmenta I fr. 265.

trevade ändock alla, det visade sig, mot ett och samma mål, ty de utgjorde en *enhet*, de voro danade av *ett*, alla de på den bebodda jorden. En enhet allt och denna enhet genomflödad av liv, men något svävande, ovisst, förtyngt ändå, de hindrades från den rätta beröringen med vad som dock var på så föga stort avstånd från dem, den det andliga livets enhet, där vi leva och hava vår varelse.

Bland stoikerna och epikureerna — förmodligen i bägge fallen mera vansläktade epigoner — hade några fått sin uppmärksamhet riktad på mannen och hans tankar. Deras egna tankar voro som deras grundprinciper. 'Vad kraxar den kajan efter', tänkte epikureerna. 'Det rör sig väl om några nya gudomligheter, som vi ska besväras med', tänkte stoikerna, inte utan en viss nyfikenhet. De ville ha besked, kontakten var given, och nu bryter det löst. Ett tal, som kom från Paulus' hjärta, men icke desto mindre klädde sig i en dräkt, som rätt mycket anpassade sig efter en invand mod och efter de tankeriktningar, åhörarna själva voro förtrogna med. Paulus var inte för utan från Tarsos, Zenos födelsestad och hemort för en hel rad andra berömda filosofer.

Hans tankar voro byggda av samma stoff som Zenos och Kleanthes'. *En* Gud, som gjort världen och vad däri finnes — en Makt, som icke bor i tempel, gjorda av mänskohänder — som förlänar liv åt allt, som rör sig på jorden — mänskosläktet på jorden en enhet, sin Skapares avbild, Hans släkte (här citeras t. o. m. en av de tidigare stoiska filosofdiktarna). Men detta släkte, fast det trevar och söker finna sitt mål och sitt ursprung, går dock i mörker, ty okunnigheten binder detsamma. Det behöves kraftord för att väcka detta medvetande om okunnigheten till liv. Det behöves sinnesändring. Men vägen ligger klar, den går genom dom över rening till frihet — liksom Dantes väg genom Inferno över Purgatorio till Paradiso. En »dom i rättfärdighet», det påminner fast i annan tonart om Kleanthes' slutord, och det är Dantes Inferno. Men efter domen kommer löftet liksom lovsången fyller Kleanthes-hymnens sista rader. Uppståndelsen från de döda, det är befrielsen, reningen (*ἐκ νεκρῶν*) och målet är *πίστις*, den frigörande tron och Dantes Paradiso.

ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ ΥΜΝΟΣ

Κύδιστ' ἀθανάτων, πολυώνυμε, παγκρατὲς αἰεὶ,
Ζεῦ, φύσεως ἀρχηγέ, νόμου μέτα πάντα κυβερνῶν,
χαῖρε· σὲ γὰρ πάντεσσι θέμις θνητοῖσι προσαυδᾶν.
ἐκ σοῦ γὰρ γενόμεσθα, θεοῦ μίμημα λαχόντες
5 μῦθοι, ὅσα ζῶει τε καὶ ἔρπει θνήτ' ἐπὶ γαῖαν·
τῷ σε καθυμνήσω καὶ σὸν κράτος αἰὲν αἰείσω.
σοὶ δὴ πᾶς ὅδε κόσμος, ἐλισσόμενος περὶ γαῖαν,
παίθεται, ἧ κεν ἄγρης, καὶ ἐκῶν ὑπὸ σεῖο κρατεῖται·
τοῖον ἔχεις ὑπεργὸν ἀνικήταις ἐνὶ χερσὶν
10 ἀμφήκη, πυρόεντα, ἀειζῶοντα κεραυνόν·
τοῦ γὰρ ὑπὸ πληγῆς φύσεως πάντ' ἔργα [τελεῖται]·
ᾧ σὺ κατευθύνεις κοινὸν λόγον, ὃς διὰ πάντων
φοιτᾷ, μιγνύμενος μεγάλους μικροῖς τε φάεσσι·
ᾧ σὺ τόσος γεγαῶς ὕπατος βασιλεὺς διὰ παντός.
15 οὐδέ τι γίγνεται ἔργον ἐπὶ χθονὶ σοῦ δίχα, δαῖμον,
οὔτε κατ' αἰθέριον θεῖον πόλον οὔτ' ἐνὶ πόντῳ,
πλὴν ὅπῃσ' ῥέζουσι κακοὶ σφετέρησιν ἀνοίαις·
ἀλλὰ σὺ καὶ τὰ περισσὰ ἐπίστασαι ἄρτια θεῖναι,
καὶ κοσμεῖν τάκοσμον καὶ οὐ φίλα σοὶ φίλα ἐστίν.
20 ὥδε γὰρ εἰς ἓν πάντα συνήρμοκας ἐσθλὰ κακοῖσιν,
ὥσθ' ἓνα γίγνεσθαι πάντων λόγον αἰὲν ἔόντα.

KLEANTHES' HYMN.

Zeus allsvåldig, på tillnamn rik, bland odödliga ypperst,
Dig, naturens hövding, som lagbundet leder det hela,
Hell dig, ty dig är det skäligt att alla dödliga hylla.
Ty ur ditt sköte vi gått, Guds avbild hava vi undfått,
5 Vi allena bland allt som lever och rör sig på jorden.
Därför jag sjunger ditt lov, ditt namn vill evigt jag prisa.
Hela himmelens rymd, som i krets sig välver kring jorden
Följer din viljas bud och villigt den låter sig ledas.
Härligt ett redskap du bär i obetvingliga händer,
10 Tveeggat, flammande skarpt, den oförgängliga blixten.
Allt vad den vidrör får liv, fullkomnas efter naturen.
Så du ock leder det enande Ord, som lever i alltet,
Spridande glans åt stora och små av himmelens stjärnor.
Därför är du så stor, du högste konung i världen.
15 Gud, ej något kan ske din vilja förutan på jorden,
Icke i himmelens eviga rymd och icke i havet
Annat än allt vad de onda i oförnuftighet göra.
Udda du dock kan förvandla till jämmt, du mäktar att ordna
Allt oordnat, för dig är ock det föraktade aktat.
20 Så har du knutit tillhopa det goda och onda i världen,
Att ett evigt Ord må ligga som grund för det hela.

ὄν φεύγοντες ἐῷσιν ὅσοι θνητῶν κακοί εἰσι,
δύσμοροι, οἳ τ' ἀγαθῶν μὲν ἀεὶ κτήσιν ποθέοντες
οὔτ' ἐσρωῶσι θεοῦ κοινὸν νόμον, οὔτε κλύουσιν,
25 ἢ κεν πειθόμενοι σὺν νῶ βίον ἐσθλὸν ἔχοιεν.
αὐτοὶ δ' αὖθ' ὀρμῶσιν ἄνοι κακὸν ἄλλος ἐπ' ἄλλο,
οἱ μὲν ὑπὲρ δόξης σπουδῆν δυσέριστον ἔχοντες,
οἱ δ' ἐπὶ κερδοσύνας τετραμμένοι οὐδενὶ κόσμῳ,
ἄλλοι δ' εἰς ἄνεσιν καὶ σώματος ἡδέα ἔργα.
30 [ἀλλὰ κακοῖς ἐπέκυσαν], ἐπ' ἄλλοτε δ' ἄλλα φέρονται
σπεύδοντες μάλα πάμπαν ἐναντία τῶνδε γενέσθαι.
ἀλλὰ Ζεῦ πάνδωρε, κελαινεφές, ἀργικέραυνε,
ἀνθρώπους [μὲν] ῥύου ἀπειροσύνης ἀπὸ λύγρης,
ἦν σύ, πάτερ, σκέδασον ψυχῆς ἄπο, ὅς δὲ κυρήσαι
35 γνώμης, ἧ πίσυρος σὺ δίκης μέτα πάντα κυβερνᾷς,
ἄφρ' ἂν τιμηθέντες ἀμειβώμεσθ' ἀ σε τιμῇ,
ὕμνοῦντες τὰ σὰ ἔργα διηγεκές, ὡς ἐπέοικε
θνητὸν ἐόντ', ἐπεὶ οὔτε βροτοῖς γέρας ἄλλο τι μείζον
οὔτε θεοῖς, ἧ κοινὸν ἀεὶ νόμον ἐν δίκῃ ὕμνεῖν.

Ack, men från detta vända sig bort de vrånge, som alltid
Fyllas av olycksaligt begär att förvärva sig skatter,
Se ej Guds allomfattande lag och lyssna ej till den,
25 Medan ett lyckligt liv de fått, om de lytt den i vishet.
Nu de i självsvåld än emot ett och än mot ett annat
Rikta sin håg, en del i ävlan att värva sig rykte,
Andra av orättfärdigt begär efter lockande vinster,
Andra av lystenhet efter köttets fåfängliga njutning.
30 Drivna av orosmakt än hitåt de föras, än ditåt,
Till dess ett mål de nå, som är motsatsen mot vad de sökte.
Allgode Zeus, du mörkmolnklädde med glänsande blixten,
Fräls du oss människors barn från okunnighetens försoffning,
Skingra den, Fader, från själen och giv oss att kunskapen hinna,
35 Den med vars hjälp du själv i rättfärdighet allting behärskar.
Så när *vi* ärats av dig, skola vi *dig* ära i gengäld,
Sjungande oavbrutet ditt lov, som dödliga böra;
Bättre gärd ej en gud, ej en dödlig mänska kan bringa,
Än ett tillbörligt pris åt den allomfattande lagen.

I modernare dräkt kan hymnen återgivas så:

Allsvåldig Gud, som många tillnamn bär,
Den högste bland odödlige Du är.
Dig, Alltets Hövding, som naturen leder,
Vart mänskobarn bör skänka Dig sin heder.
Hell Dig, ty ur Ditt sköte ha vi gått,
Din avbild hava vi allena fått
Bland allt, som rör sig och fått livets gåva,
Och därför jag Ditt namn vill evigt lova.
Den värld, som sig i krets kring jorden vänder,
Är villigt lydig Dina starka händer.

Ett härligt redskap i din hand du sluter,
Den blix, som flammande, tveggad gjuter
Sitt liv i allt, så att dess spår man finner
I allt, som vid dess slag sin fullhet vinner.
Så ock du leder livets enhets-Ord,
Vars glans i små och stora ljus blir spord.
Den makt, Du har, oöversvinnlig är den,
Ty Du är själv den högste Kung i världen.

Ej något timar här på jordens rund,
I himlen ej och ej på havets grund,
Som Du ej i Din vishet så har velat,
Så vitt ej vi i ovis vrånghet felat.

Dock av det udda gör Du lätt det jämna,
Ty Du förstår att hela varje rämna;
Du aktar allt som endast mött förakt,
Och så till harmoni Du hopabragt
Det onda med det goda, att Ditt Ord
Må bli gemensam grundval för vår jord.

Ack, men från Detta vända sig de vrånga,
Som olycksaligt söka lusten fånga
Och icke se den Stora Lagens bud
Och icke lyssna till dess maningsljud.
De lyckan fått, om de i vishet lytt;
Nu de i självsvåld undan henne flytt.
Än hit, än ditåt deras tankar vändas;
En del av äregirighet upptändas,
En del av orättfärdigt vinstbegär,
En del av köttets lust, som fåfäng är.
I oro de sin lycka söka vinna,
Men jämt dess motsats de omsider finna.

Allgode, Mörkmolnklädde, med Din låga,
Låt icke villans vanmakt mer oss plåga!
O Fader, från vår själ den villan driv
Och i dess ställe oss Din kunskap giv,
Den höga kunskap, med vars hjälp Du vet
Att styra Alltet i rättfärdighet.

Och när så *vi* av Dig ha undfått ära
I gengäld skola vi *Dig* hyllest bära.
Ditt lov för ständigt då vi skola sjunga
Så som det höves varje dödlig tunga.
Ty ingen mänska, ingen gud kan tänka
Att någon bättre offergåva skänka
Än att med oförfalskat hjärtelag
Ge värdig hyllest åt Din Stora Lag.

ANMÄRKNINGAR.

Kleanthes från Assos i det aeoliska Mindre Asien (331—232) f. Kr.) efterträdde Zeno såsom ledare av den stoiska filosofskolan. Diogenes Laërtius berättar om honom bl. a. följande. (VII: 168 ff.)

»Kleanthes, Faneas son, var från Assos. Efter vad Antisthenes berättar i sin bok om föreståndarna för filosofskolorna var han först knytnävs kämpe. När han kom till Athén, ägde han efter vad det säges endast fyra drachmer; här studerade han ivrigt filosofi under Zenos ledning och höll fast vid dennes lärosatser. Han blev bekant för sin strävsamhet, ty utfattig som han var sökte han förtjäna pengar med att nattetid bära vatten till trädgårdarna, allt under det han om dagen sysslade med sina studier. Han fick därför öknamnet Freantles eller brunnösaren. Det säges, att han även blivit förd inför domstol för att redogöra för hur han levde, eftersom han kunde se så välmående ut, och att han därvid gjort sig fri genom att kalla in som vittne både ägaren av trädgården, där han gick och vattnade, och mjölhandlarskan, hos vilken han krossade mjöl.

»En annan historia om honom är, att areopagiterna beslutat om en hedersgåva åt honom, vilken han dock av Zeno hindrades från att taga emot. Likaledes berättas det, att Antigonos skänkt honom 3000 drachmer.

»En gång då han ledde ett tåg av ynglingar upp till ett skådespel, slog vinden upp hans kläder, så att man såg, att han inte hade någon underklädnad. Vid detta skola athenarna ha brustit ut i handklappningar efter vad Demetrios från Magnesia berättar i sin bok om Homonymerna. Så blev han beundrad även för den sakens skull.

»Det förtäljes likaledes, att Antigonos, som även studerade filosofi (för Zeno), sporde honom, varför han bar vatten. »Bär jag vatten bara? Gräver jag inte också? Vattnar jag inte? och allt för filosofiens skull» skall han ha svarat. Zeno uppmuntrade honom också i övandet av detta och bad honom lämna en obol av den summa, han förtjänat. Vid ett tillfälle tog han så de sparade slantarna fram inför åhörarna och sade: »Kleanthes skulle nog, om han velat, kunna underhålla en annan Kleanthes, men de som ha tillräckligt för sitt uppehälle de komma ändå och begära understöd av andra, fastän de inte därför studera sin filosofi mera flitigt.» Därför fick Kleanthes också namnet den andre Herakles.¹

¹ Herakles, de många mödornas hero, var för cynikerna och stoikerna den personliga symbolen för de övningar, genom vilka man skulle nå sitt vishetsideal, en askesens gudomlighet så att säga.

»Han var nu väl mycket flitig men trög och långsam av sig, till följd varav också Timon om honom säger:

Vem är den väduren där i spetsen för människornas skara?
Assiern, fåmält och trög, tillbakadragen och tafatt.

Och då hans kamrater drevo gäck med honom och han också hörde ordet 'åsnå', tålte han sig med det och sade, att det nog bara var han, som rådde med att bära Zenos börda. Och då man engång klandrade honom för att han inte var nog djärv, sade han: 'Desto mindre förseelser gör jag'.

»Han sade sig föredraga det liv han förde framför de förmögnes, 'ty medan dessa förlusta sig med bollspel, gräver jag och bearbetar den hårda ofruktbara jorden'. Ofta ställde han förebråelser till sig själv. 'Vem är det du förebrår?' sade Ariston, då han hörde det. 'En gubbe', svarade han, 'som har grå hår men inget förstånd'.

»Då någon talte om, att Arkesilaos inte handlade som han borde, sade han: 'Tyst, och klandra inte, ty om han också felar med sitt ord, så gör han det gott igen med sin handling'. Då Arkesilaos till detta sade: 'Jag tar inte emot något smicker', svarade Kleanthes: 'Ja visst, jag smickrar dig ju, då jag säger, att du talar ett och gör ett annat'.

»Någon frågade honom om den levnadsregel, han borde inpränta hos sin son, 'Jo', svarade han, 'Elektras ord:

Var tyst, var tyst, gå stilla.'

»Då han hörde en lakedemonier prisa arbetet som något gott, utbrast han i glädje:

Ädelbördig du är min son!

»Han bragtes ej ur fattningen, då skalden Sositheos på teatern, där Kleanthes själv var närvarande, talade om

Dem som Kleanthes tjuvar och driver som oxar.

Åhörarna, som gladdes över Kleanthes' beteende, klappade i händerna, men Sositheos drevo de bort. Då denne emellertid ångerköpt beklagade sin förseelse, svarade han, att det vore meningslöst, om han skulle ta illa vid sig för en liten stänk av smålek, när Dionysos och Herakles inte blivit vreda, då poeterna gjort narr av dem.

»Om peripatetikerna yttrade han, att det var med dem som med lyran, som ger ett vackert ljud från sig men själv inte hör det.

»Då man ringaktande talade om hans höga ålder, sade han: 'Jag ville nog också själv gå bort, men då jag finner, att jag till alla delar är sund och kan både skriva och läsa, så tycker jag, att jag kan stanna.

»Det säges, att han på musslor och skulderblad av oxar skrev upp vad han hörde av Zeno, av brist på småmynt att köpa papper för.

»Genom sådana egenskaper gjorde han sig värdig att efterträda Zeno som ledare av skolan, ehuru denne hade många andra förtjänstfulla lärjungar.

»Han slutade sina dagar på följande sätt. Tandköttet inflammerade på honom, och på läkarnas inrådan intog han ingen föda på två dagar. Så väl fann han sig av detta, att läkarne tilläto honom återvända till den vanliga ordningen. Men detta var han inte hågad för utan menade i stället, att då han nu hade tillryggalagt en del av vägen, han väl också skulle hålla ut den återstående delen. Så dog han, 80 år gammal, efter vad det säges; under 19 år hade han varit Zenos lärjunge.»

Vi möta i Kleanthes en verklig filosofpersonlighet. Till hela sin livsriktning var han närbesläktad med cynikerna, vilkas asketiska ideal han såväl som Zeno troget följde, men i motsats mot dessa »antikens tiggarmunkar» och i motsats även mot sin efterträdare, den mera torre, dialektiske Chrysippos, ägde han och älskade han diktarens konst. Lyckligtvis äga vi ej alltför få prov härför.

Ur de dikragment och maximer, som blivit bevarade, må även några få anföras.

»Sorgen är en själens förlamning.» (v. ARNIM Nr. 575.)

»Den som avhåller sig från en dålig handling men behåller sitt begär efter den, han kommer en gång att begå den, när ett lägligt tillfälle kommer.» (Ibid. 573.)

»Ju mer förnuftet bryter fram ($\delta\eta\lambda\omicron\upsilon\sigma\theta\alpha\iota\ \tau\acute{\omicron}\nu\ \lambda\acute{o}\gamma\omicron\nu$) dess mer förblekna begär och passioner.» (Ibid. 526.)

»Tag ej för mycket intryck och tänk ej bli vis med detsamma,
Frukta ej mängdens skvaller, som alltid är ovist och oblygt!
Massan är aldrig omdömesgill, har ej klarsyn tillräckligt.
Blott hos ett ringa fåtal törhända du mäktar den finna.»

(Ibid. 559.)

Några utsökta små rader, som redan i forntiden ägde en viss ryktbarhet, lyda i modern omklädnad:

»Led mig o Gud, du Öde må mig leda!
Vad svårighet mig vägen må bereda,
Jag följer fritt — och *vill* jag inte gå
Men spjärnar mot, så *måste* jag ändå.»

(Ibid. 527.)

1. Πολύωνοις, 'du mångbenämnde'. Den stoiska skolan kan kanske sägas inleda den tid av syntes på det filosofiskt-religiösa området, då man strävade att sammanställa olika mänskors och folks livserfarenheter och samla deras väsensessens som med en brännspegel. Bidrag hämtades inte blott från de grekiska systemen, även från Österns tänkesätt och religioner. För stoikerna var världen med alla dess folk en sammanhängande enhet, ett brödraskap på den enhetliga oikumenen. Grek och barbar fanns inte mer i den ursprungliga bemärkelsen. Samma kraft och samma visdom sökte alla redliga nå, de sanna filosoferna för att tala med Platons Faidon. Även mellan de olika filosofskolorna (utom väl mellan stoiker och epikureer) rådde ej någon egentlig antagonism, man stridde om *uttolkandet* av lärorna men var medveten om den gemensamma

grund man stod på. (Jfr. Kleanthes' ord om peripatetikerna här ovan.) Vad namn man då ville ge åt världsalltets Konung var underordnat, grekerna och Kleanthes kallade honom antingen Zeus eller helt enkelt θεός. Redan Heraklit hade sagt: »Det Enda, det Allena Visa vill icke och vill ändå bära namnet Zeus.»²

2. νόμος μέτρα. »Lagen», naturens lag, är återigen ett äkta stoiskt begrepp. Förekommer också nämnd i v. 24 och 39. Att böja sig för lagen är att böja sig för den högste Ledaren, som styr allt »i rättfärdighet». Kunde vi göra det helt, så skulle vi nå lyckan (v. 25), och jubelsångerna skulle av sig själv välla fram ur vårt inre (v. 38, 39). Ty Lagen leder oss till enheten, som är vårt mål, som också Heraklit sagt »lagen är att lyda den Endes vilja».³ Vad som hindrar oss att göra denna vilja är vår brist på klarsyn, vårt oförnuft (v. 17 och 24), och vår högsta längtan måste därför bli att få denna okunnighet skingrad (v. 34).

4. ἐκ σοῦ γὰρ γενόμεσθα — förmodligen den naturligaste läsarten. Man påminnes ju här i första rummet om citatet i Apg. »ty vi äro ock hans släkte». Läran om själens gudomliga ursprung har småningom allt klarare brutit sig genom i den grekiska diktningen och filosofin från de första antydningarna hos Hesiodos och Thales till Euripides och Plato. Som parallellställe kunna vi höra Plato Timaeus 90 A. »Men med avseende på den fullkomligaste delen av vår själ böra vi tänka så, att Gud har givit den åt envar som en skyddsande, den delen nämligen, om vilken vi säga, att han har sin bostad i den översta delen av kroppen och att han lyfter oss från jorden till släktskap med himmelen, emedan vi äro varelser icke av jordiskt utan av himmelskt ursprung.» (Dalsjös övers.) — Om utvecklingen av denna lära se det vackra kapitlet »The divine origin of the soul» i JAMES ADAM'S Vitality of platonism. 1911.

10. κεραυνόν. I det gamla bildspråket var den himmelska elden eller blixten symbolen för den gudomliga makt, det gudomliga förnuft (νοῦς, πνεύμα), som gav liv åt den i och för sig overksammat materien. Det är genom dess flammande »slag», som naturens liv pulserar, och som vi själva vinna vår styrka (τόνος, ἰσχύς, κράτος. Jfr. 563 v. ARNIM). »Men allting ledes av blixten» säger Heraklit.⁴ Och i ett annat fragment heter det, att elden skall döma och fördöma allt.⁵ Härmed kan man jämföra det hebreiska »Herren vår Gud är en förtärande eld». Lågan förtär det lägre och väcker det högre — inte underligt, ty då den skapande kraften »böjer allt efter sina syften» måste det som gör motstånd kuvas. Här framskymtar alltså åter begreppet Lag, den, som man *måste* följa, *bör* låta råda, ty, som Kleanthes själv sagt det,

vill jag inte gå

Men spjärnar mot, så *måste* jag ändå.

Förliknandet av denna skapande kraft med blixten är vanlig inte blott inom grekiskt myt och dikt och filosofi (Ζεὺς κεραυνίος). Ur den indiska diktningen kan man jämföra t. ex. Rigveda 1, 164: 29, 30. (DEUSSEN Geschichte der Philosophie I: 1 1915 s. 114 ff.)

12. κοινὸν λόγον. Det allbekanta Logos-begreppet, som vi bäst känna från Johannes-evangeliet, och som väl även här bör återgivas med *Ordet*. Egentligen är det liktydigt med »elden», »blixten», jfr. ovan, endast att det betecknar den livande makten i alltet mera efter den andliga sidan, under det att »blixten» och »eld» är ett exoteriskt begrepp, tar saken från den »somatiska» sidan för att tala med stoikerna.

² Fr. 32 DIELS.

³ Fr. 33 DIELS.

⁴ Fr. 64 DIELS.

⁵ πάντα γὰρ τὸ πῦρ ἐπελθὼν κρινεὶ καὶ καταλήψεται. Fr. 66 DIELS.

12. 13. Jfr. DANTE Paradiso I 1—3:

Hans härlighet, som hela världen välver,
Är spord i allt, om än ej lika klar
I varje del därav dess strålgans skälver.

17. Πλῆγ etc. Det eviga problemet om det ondas uppkomst. Mänskorna synda i dåraktigt oförnuft. Det onda är alltså ett beslöjande hölje över vår gudomliga natur, därför bönen v. 34. Analogien med de »höljen», som förklara det onda inom indiernas Veda-filosofi, är uppenbar. Se DEUSSEN System des Vedanta. 1906, s. 300 ff. Beslöjandet tillhör vår kroppsliga natur, därför blev strävandet hos alla tankeriktningar med denna utgångspunkt att tysta det lägre eller som Cicero uttrycker det (Tusc. I 31 75) »secernere a corpore animum».

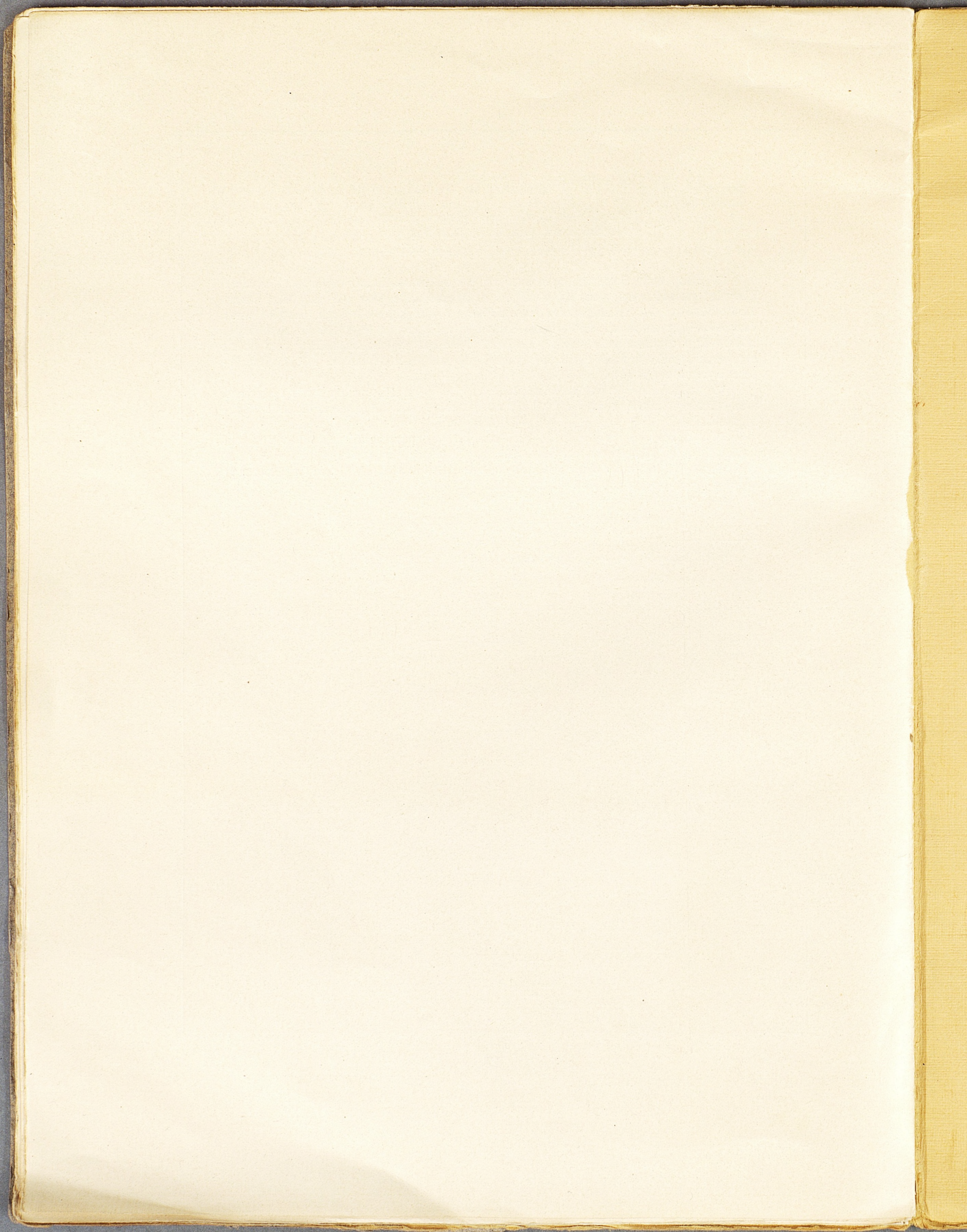
33. κελαινεφές, »du mörkmoInklädde», naturligtvis ett tillnamn, som står i samband med blixten, förlänaren av livet. Fullt motsvarande bild förekommer även i Veda-hymnerna.

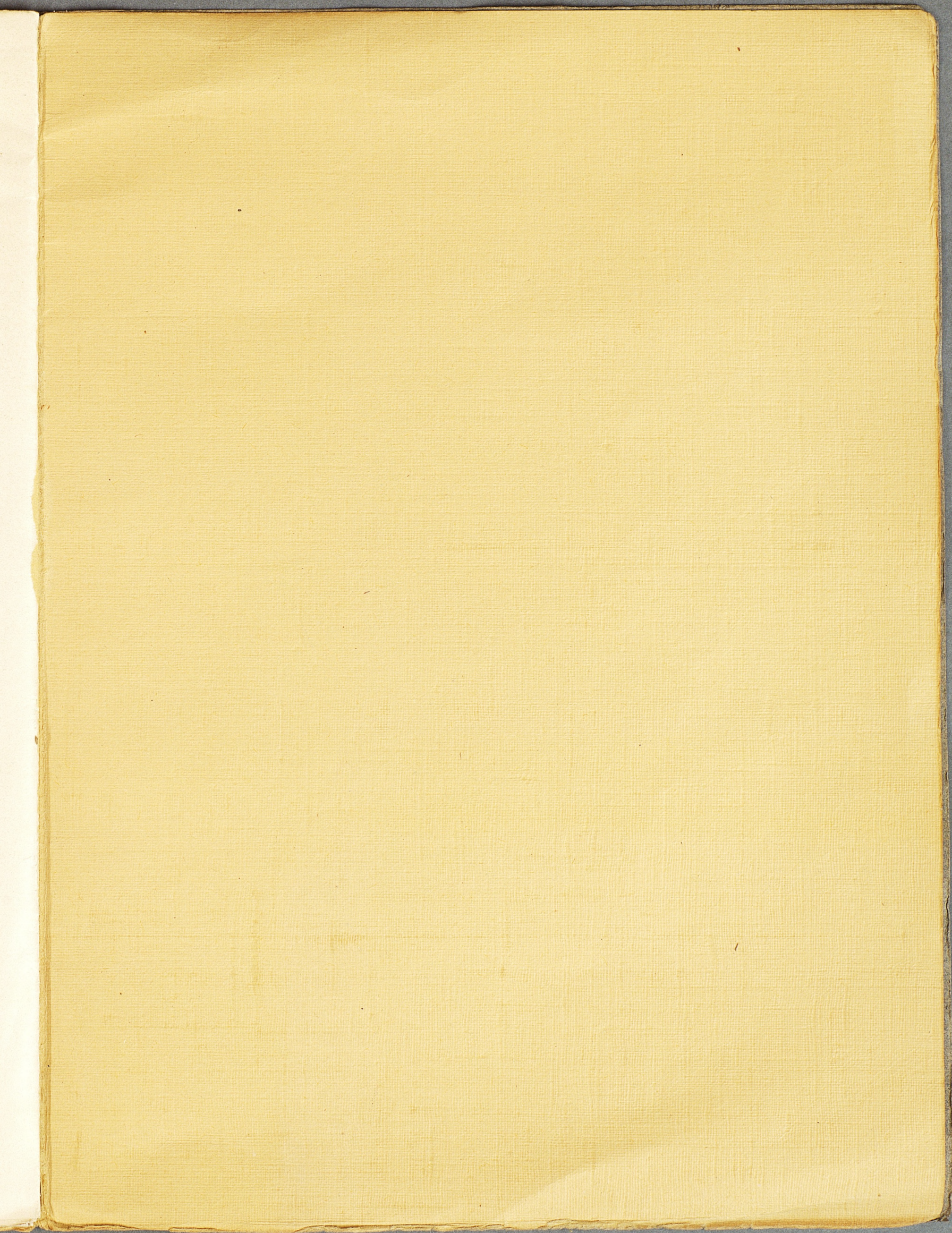
35. γνώμη etc. Kunskapen är befrielsen från det ondas beslöjande välde. Jfr. ovan under 17. Då därigenom alltmer världsförnuftet, logos, bryter igenom, närma vi oss det gudomliga, bli verktyg för den gudomliga lagen. Att det är av denna vishet, denna tankens makt, som världen styres, har redan Xenofanes sagt:

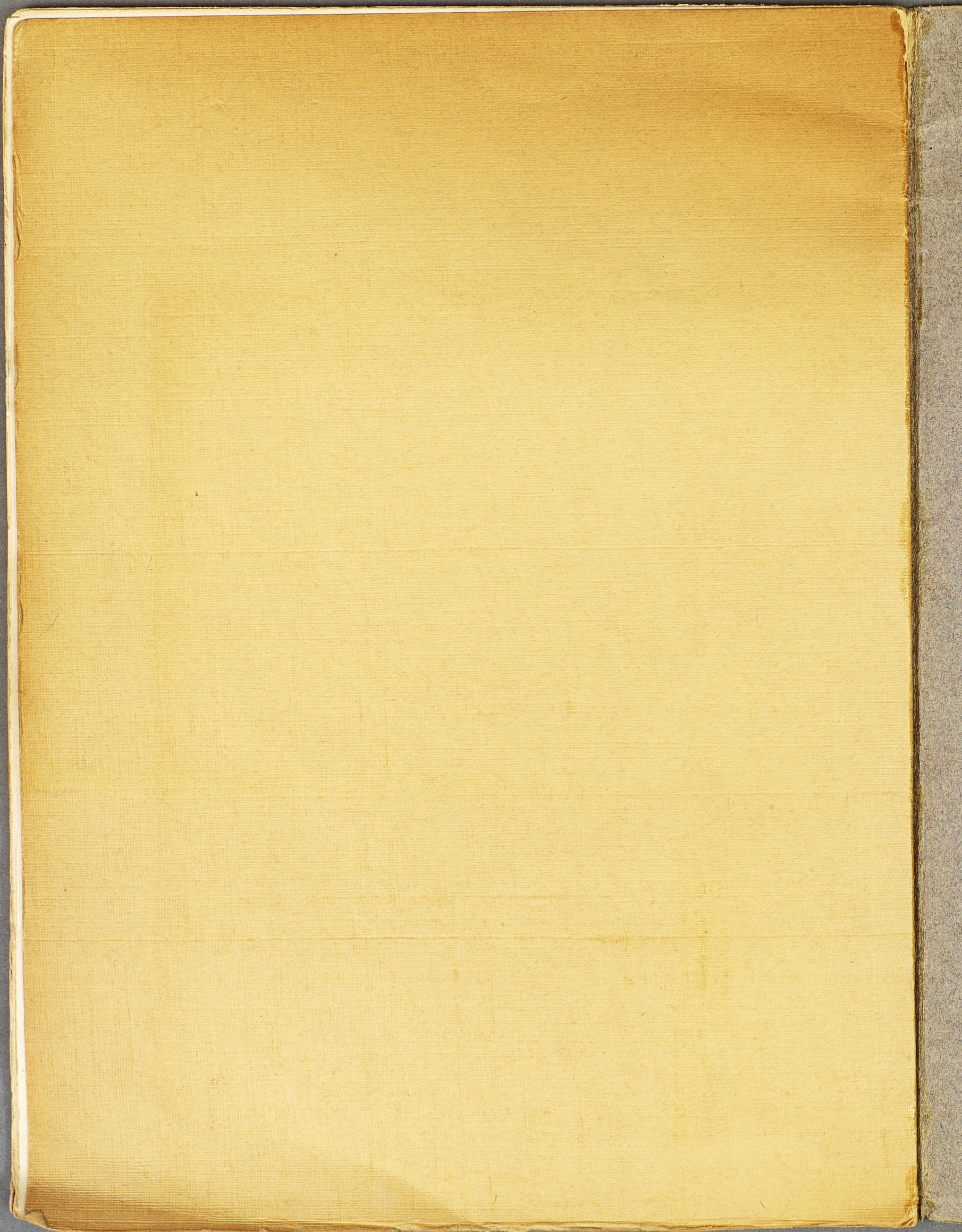
Dock utan möda med tankens makt kringsvänger han Alltet.⁶

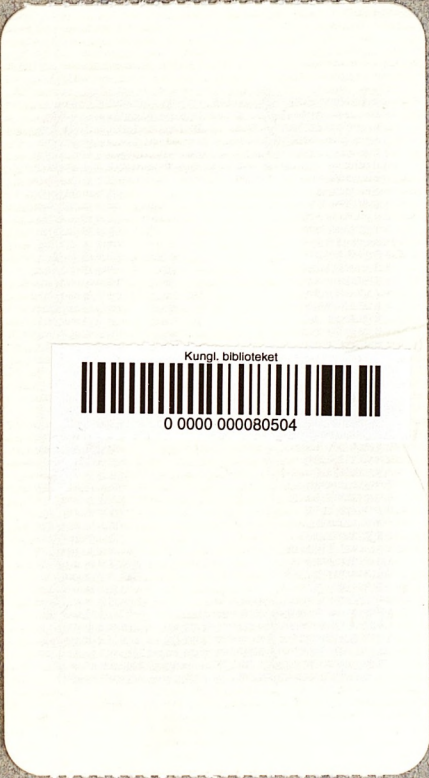
⁶ ἄλλ' ἀπάνευθε πόνου νόου φρενὶ πάντα κραδαίνει. Fr. 25 DIELS.

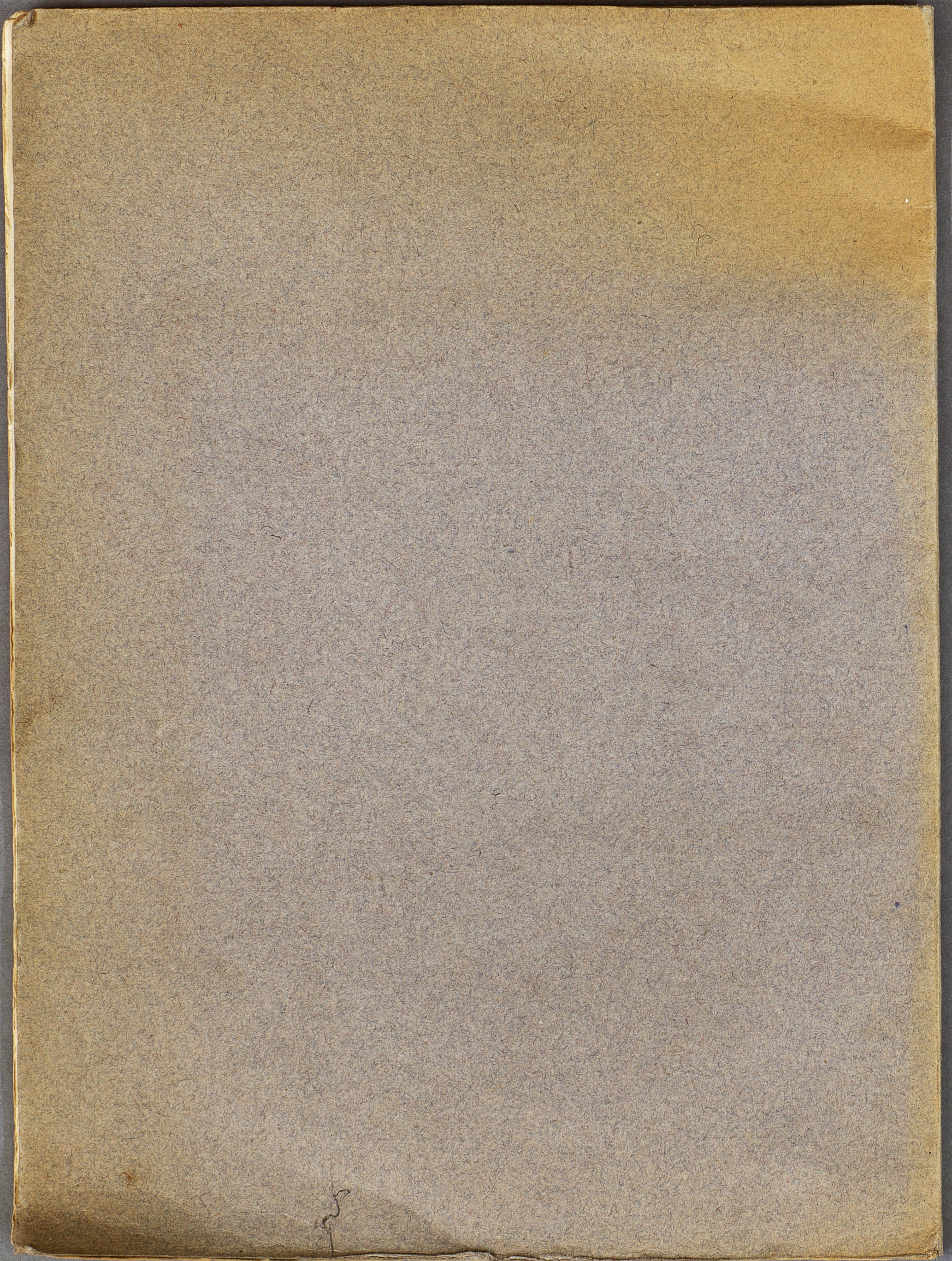

www.books2ebooks.eu